

ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті аналізується перспективи реалізації експортного потенціалу електроенергетичної галузі України засобами економічної дипломатії. В умовах глобалізованого світу економічна дипломатія виступає дієвим інструментом збільшення експортної спроможності держави, подолання бар'єрів на шляху міжнародної торгівлі, збільшення товарообігу та досягнення конкурентних переваг на зовнішніх ринках. Показано, що зовнішня політика України в сфері електроенергетики, у тому числі й енергетична дипломатія як засіб здійснення цієї політики, є вагомим гарантування національних інтересів країни. Сьогодні в умовах російсько-української війни проблема забезпечення стабільної діяльності електроенергетичної галузі потребує не лише великих зусиль фахівців - енергетиків, але й українських політиків та дипломатів, які мусять на міжнародному рівні створити умови для інтеграції української електроенергетичної мережі в єдину Європейську енергетичну систему, що в свою чергу безумовно стане вагомим кроком до набуття Україною повноцінного членства в ЄС.

Підкреслено, що залежно від національних інтересів держави та викликів, що безпосередньо впливають на неї, наповнення поняття «енергетична дипломатія» може мати низку вимірів – безпековий, економічний, кліматичний, тощо. Важливо, щоб визначаючи власний вимір енергетичної дипломатії, держава орієнтувалась на те, яким чином можна максимізувати свої стратегічні інтереси за рахунок двосторонньої або багатосторонньої міжнародної співпраці. Підкреслено, що 16 березня 2022 року Україна об'єдналася з Єдиною енергосистемою Європи ENTSO-E. Ця інтеграція вимагає від усіх центральних органів виконавчої влади, які грають ключову роль щодо реалізації експортного потенціалу України в електроенергетичній галузі, чіткої координації своїх дій. Це в свою чергу потребує на національному рівні визначити пріоритети електроенергетичної дипломатії, розуміння її змісту, ролі, значення, структури прийняття рішень та їх імплементації.

***Ключові слова:** економічна та електроенергетична дипломатія України, центральні органи виконавчої влади, об'єднання України з Єдиною енергосистемою Європи ENTSO-E, Міністерство закордонних справ, Міністерство енергетики.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Енергетична політика в ХХІ ст. служить не лише економічним інтересам країн, але й досягненню політичних цілей у системі міжнародних відносин. Це значно політизує міжнародний ринок енергоносіїв, роблячи його важелем впливу на світову політику з боку країн, які мають потужні енергетичні ресурси та інфраструктуру їх постачання. Виходячи з цього, міжнародна співпраця в енергетичній сфері вимагає особливих організаційно-правових механізмів, що включають в себе як економічні, так і політичні засоби здійснення. Одним з таких механізмів у сучасному світі є енергетична складова економічної дипломатії, яка застосовуючи методи класичної дипломатії та міжнародних економічних відносин, стала

дієвим фактором забезпечення національних інтересів країн, подолання глобальних викликів і загроз, пов'язаних з енергетичною сферою.

Усе це великою мірою стосується і електроенергетичної галузі, яка є частиною світового енергетичного ринку та перспективною статтею експорту України. Цим і визначається актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з окресленої проблематики свідчить про те, що вітчизняні дослідники приділяють достатньо уваги аналізу зовнішньоекономічної політики України в електроенергетичній сфері. Вагомий внесок у цій царині зробили вчені-економісти, а саме: Бно-Айріяна М., Турчин Я., Дікарев О., Ковальова О., Короткевич О., Буткевич Г., Фліссак К.

Разом із тим, в сучасних складних політико-економічних реаліях необхідна суттєва трансформація теоретико-методичних підходів до визначення ролі дипломатії України в електроенергетичній сфері, що вимагає докладного наукового дослідження цієї проблеми.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати роль економічної дипломатії як

©Горбачук О.І. к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, тел.: (044)-456-71-91, e-mail: OleksandrGI@krok.edu.ua, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6511-9211

технології реалізації експортного потенціалу України в електроенергетичній галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дієвим інструментом реалізації експортного потенціалу держави, подолання бар'єрів на шляху міжнародної торгівлі, вирішення конфліктних ситуацій та досягнення конкурентних переваг - є економічна дипломатія, яка стала унікальним явищем міжнародних відносин доби глобалізації. Широкого вжитку цей термін набув у США наприкінці 20 ст., коли запроваджувалися нові принципи американської зовнішньої політики у зв'язку з розпадом комуністичної системи і початком глобальних процесів [1, с. 88].

На сьогодні у світовій науковій думці склалося два основних підходи до економічної дипломатії, які умовно можна назвати «політичним» і «економічним». Прихильники політичного підходу базуються на тому, що економічна дипломатія, це політична діяльність держави, яка використовує для досягнення певної політичної мети економічні важелі. Економічна точка зору натомість виходить з економізації зовнішньої політики держав, основною метою якої є не досягнення політичних дивідендів, а саме отримання сторонами взаємної економічної вигоди, яка у підсумку може мати і певний політичний сенс. Треба також зауважити, що сучасна економічна дипломатія діє на двох рівнях: офіційному (для України це державний політико-дипломатичний апарат від органів місцевої влади - до Верховної Ради та Адміністрації Президента) і неофіційному (національні і міжнародні громадські організації, спілки, форуми, конференції і т. ін.).

Беручи до уваги глобальне політико-економічне конкурентне середовище, в якому сьогодні взаємодіють країни різного розміру і потенціалу, можна виділити принаймні три основних завдання економічної дипломатії:

1) політичне, правове, інформаційне сприяння та дипломатичний супровід вітчизняного бізнесу в його зовнішньоекономічній діяльності, створення додаткових міжнародних можливостей для національних виробників і експортерів, сприяння їм у вирішенні таких практичних завдань, як: дослідження нових ринків; пошук контрагентів; супровід переговорних процесів і укладання угод; захист інтересів національних підприємств у рамках антидемпінгових процедур; розв'язання проблеми доступу на ринки (отримання дозволів та ліцензій); юридичне вирішення торгових суперечок; участь у міжнародних конкурсних

торгах, інвестиційних конкурсах і аукціонах із приватизації іноземних підприємств та об'єктів; ретельне опрацювання й підготовка конкурсної документації; участь у виставках, ярмарках, ділових форумах тощо. Ці функції в основному покладаються на економічні відділи при дипломатичних представництвах у країнах перебування. Хоча, в залежності від ситуації, до подібних дій може бути залучений увесь потенціал офіційного рівня: вище керівництво держави, міністерства і відомства, а також неофіційний рівень: ЗМІ, діаспора, громадські організації, що об'єднують вітчизняних економістів, бізнесменів, правників тощо. Успіх тут багато в чому залежить від скоординованих дій обох рівнів економічної дипломатії [2]. Також потрібне вміння знаходити компромісні рішення, бути гнучкими, за можливості уникаючи масштабних міжнародних економічних конфліктів чи навіть війн, від яких програють усі сторони. В цьому розумінні економічна дипломатія фактично виконує функції дипломатії традиційної, основне завдання якої – вирішувати міжнародні конфлікти мирними засобами, шляхом переговорів. [1, с. 107].

2) Ретельно підготовлений переговорний процес різного рівня, в тому числі і на найвищому рівні, побудований на науковому розрахунку, з залученням усієї політико-дипломатичної системи, бізнесових структур, різних засобів впливу з метою укладання вигідних для держави торговельних угод, домовленостей, сприятливих режимів, відстоювання своїх прав у рамках міжнародних економічних організацій і т. ін. Такі переговори проводяться як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні. Тут мають значення Асиметричні стратегії ведення переговорів, котрі на сьогодні стали невід'ємною частиною світової дипломатичної практики і є ефективними в питаннях захисту національних інтересів будь-якої суверенної держави. Дипломатам, урядовцям, державним діячам малих та середніх країн, котрі проводять безпосередні переговори з зарубіжними партнерами необхідно використовувати кращі зразки таких стратегій, особливо у відносинах з великими країнами і потужними міждержавними угрупованнями [1, с. 66]. Питаннями міжнародного економічного співробітництва займається також багатостороння економічна дипломатія за допомогою системи міжнародних економічних і безпекових організацій – МВФ, МБРР, СОТ, ОБСЄ, міжнародних громадських організацій, форумів тощо. При цьому важливу роль тут відіграють партнерські угоди про вільний рух капіталу, товарів та послуг, облік взаємних

економічних інтересів, відмова від силового тиску, рівноправні відносини з менш розвиненими країнами і т. ін. Однак, на жаль практика останніх років показує, що навіть такі поважні міжнародні організації як ООН та ОБСЄ, при виникненні масштабних конфліктів не дають країнам повних гарантій безпеки [3].

3) Для того, щоб зберегти свою ідентичність, не загубитися серед значно сильніших і агресивніших економік світу, існує третє, на нашу думку, найсуттєвіше завдання економічної дипломатії. А саме: розробка і дотримання у будь-якій ситуації, незалежно від зміни вищого керівництва, науково обґрунтованого напрямку зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної стратегії держави. Ця стратегія має підтримуватись більшістю суспільства, відповідати загальній концепції національних інтересів, економічної і національної безпеки країни. Роль економічної дипломатії у цьому процесі вагома і сама безпосередня, адже при визначенні стратегічного курсу держави, виборі стратегічних партнерів і взірців для наслідування необхідно мати на увазі еволюцію входження країн у глобальний економічний простір. У науці виокремлюють три фази такої еволюції як три напрямки економічної дипломатії: мобілізаційна; адаптаційна; активна: **Мобілізаційна (пасивна) дипломатія** – це фактично дипломатія країни – дебітора або боржника, де визначаються, головним чином, масштаби та умови отримання зовнішніх ресурсів і виплати боргів. Цей напрям економічної дипломатії є домінуючим для багатьох країн, що розвиваються. **Адаптаційна дипломатія** покликана забезпечити сумісність національної та світової економік, нормальні умови роботи національним компаніям у глобальному конкурентному середовищі. Цей напрямок означає досягнення дипломатичними засобами, шляхом переговорів, балансу інтересів у процесі інтеграції національної економіки в систему світогосподарських відносин. Прикладом адаптаційної економічної дипломатії в дії – є підготовка і вступ України до СОТ та підписання асоціації з ЄС, що створило нові можливості і системні переваги в підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності та реалізації експортного потенціалу держави у середньо і довготерміновій перспективі. Для України актуальним питанням залишається перспектива вступу до ЄС та НАТО. **Активна, наступальна дипломатія** притаманна сьогодні переважній більшості промислово розвинених країн та країнам Південно-Східної Азії. Складовими такої дипломатії виступають:

– політико-дипломатичне лобювання і супроводження проектів і обладок національних компаній із залученням вищих

посадових осіб держави та всієї дипломатичної системи;

– укладання угод з іншими країнами про привілейоване партнерство в різноманітних формах: про єдиний економічний простір, про зону вільної торгівлі, про асоціацію і т.ін.;

– створення та участь країни у різноманітних інтеграційних об'єднаннях сучасного світового господарства;

– використання членства у міжнародних багатосторонніх та регіональних організаціях для вирішення національних завдань;

– прийняття заходів з обмеження негативних наслідків конкуренції на зовнішніх ринках для національної економіки, тобто посилення антиконкурентної складової економічної дипломатії [1, с. 101].

Отже активне застосування великого спектру інструментів економічної дипломатії здатне стимулювати і значно розширити експортні можливості України, у тому числі в електроенергетичній сфері. І якщо розглядати цю сферу з точки зору сучасних реалій, то нині українська економічна дипломатія перш за все має зосередитися на створенні всіх необхідних умов для повноправної інтеграції української електроенергетики в єдину Європейську енергетичну систему.

Виходячи з цієї стратегічної мети, можна окреслити головні завдання української економічної дипломатії в електроенергетичній сфері (далі електроенергетична дипломатія) на сучасному етапі:

1. Створення умов для регіональної інтеграції українських електромереж шляхом їх підключення до національних мереж західних сусідів, з використанням інтерконекторів, а також нарощення об'ємів експорту української електроенергії в країни ЄС;

2. Системне генерування ресурсів для протидії негативним наслідкам енергетичної війни, яку оголосила Росія Європі і яка загрожує енергетичній безпеці всього континенту;

3. Забезпечення національних інтересів української держави в галузі електроенергетики через застосування всіх можливих інструментів економічної дипломатії, що має стати одним зі стратегічних напрямків зовнішньої політики України.

В результаті активного впровадження в своїй зовнішній політиці принципів і засобів економічної дипломатії, Україна може здійснити наступні кроки в електроенергетичній сфері:

1. Створити умови для посилення координації органів державної влади у здійсненні

узгодженого зовнішньополітичного курсу України в електроенергетичній галузі (т.зв. one voice policy);

2. Поліпшити імідж України як надійного та очікуваного партнера та постачальника електроенергії до країн ЄС;

3. Посилити співпрацю з європейськими державами та енергетичною системою Європи ENTSO-E в електроенергетичній галузі;

4. Допомогти в реалізації зобов'язань, які взяла на себе Україна після підписання НЕК «Укренерго» з Regional Group Continental Europe (RG CE) «Угоди про умови майбутнього об'єднання енергосистем України та Молдови з енергосистемою континентальної Європи»;

5. Забезпечити захист інтересів українських підприємств, установ, організацій електроенергетичної галузі за кордоном;

6. Сприяти притоку іноземних інвестицій в електроенергетику України та залучення в галузь інноваційних технологій [4].

Електроенергетична дипломатія України залежить від багатьох факторів, серед яких можна виділити наступні:

- економічний - формулює завдання з доступу до ринків електроенергії та електрогенеруючих потужностей, залучення інвестицій для їх подальшого розвитку та модернізації;

- екологічний – досягнення цілей генерації електроенергії без спричинення шкоди навколишньому середовищу;

- безпековий – створення умов для забезпечення електроенергетичної галузі від можливих зовнішніх та внутрішніх загроз [5].

В залежності від пріоритетів національних інтересів держави в енергетичному секторі, формується відповідна інституційна і функціональна структура економічної дипломатії. На наш погляд, існують наступні функції електроенергетичної дипломатії:

- переговорна – надання допомоги фахівцям електроенергетичної галузі у підготовці та проведенні переговорів, зі своїми іноземними партнерами, що стосується експорту української електроенергії до країн ЄС;

- лобіювальна – вплив на міждержавні електроенергетичні об'єднання, уряди іноземних держав, бізнес-структури дипломатичними методами, з метою забезпечення національних інтересів в електроенергетичній галузі;

- інформаційно - аналітична – пошук та відбір інформації, для наступного аналізу і внесення пропозицій уряду щодо взаємовідносин держави

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Вергун В.А. Економічна дипломатія: навчальний посібник / В.А. Вергун. - К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. - 303 с.

в електроенергетичній галузі на рівні міжнародних електроенергетичних об'єднань, урядів іноземних держав, громадських організацій тощо;

- репутаційна – діяльність направлена на ствердження позитивної репутації країни як передбачуваного партнера та надійного експортера електроенергії [6].

У сучасному світі, електроенергетична дипломатія займає особливе місце у процесі формування та здійснення зовнішньоекономічної політики держави. Її головним завданням є: просування електроенергетичних інтересів держави на зовнішніх ринках; усунення внутрішніх та зовнішніх загроз для енергетичного сектору країни; формування позитивного іміджу України у світовій системі господарювання; забезпечення економічної безпеки суміжних галузей національної економіки, від яких залежить електроенергетичний сектор держави [7. С.48].

Для створення дієвої системи електроенергетичної дипломатії України, цей напрямок реалізації національних інтересів держави має стати пріоритетом зовнішньоекономічної політики України. Комітети Верховної, Адміністрація Президента, МЗС, Міністерство енергетики, інші профільні міністерства, дотичні до енергетичного сектору економіки мають стати авангардом розробки і втілення стратегії і тактики української держави на національному, Європейському і світовому ринку електроенергетичних ресурсів.

Висновки. Діяльність органів державної влади України в електроенергетичній сфері потребує визначення пріоритетів міжнародного економічного співробітництва, посилення присутності України на світовому електроенергетичному ринку, підвищення ролі української держави, її дипломатичного корпусу, роботи зовнішньополітичних представництв щодо захисту національних інтересів та реалізації наявного експортного потенціалу держави. Необхідно створювати і реалізовувати вітчизняні високотехнологічні розробки, направлені на забезпечення енергетичного суверенітету України. Важливу роль в успішній реалізації електроенергетичної стратегії забезпечення енергетичної безпеки як складової національної і економічної безпеки української держави має відігравати економічна дипломатія з усім спектром своїх засобів та інструментів.

2. Горбачук О.І., Рокоча В.В. Місце економічної дипломатії в системі економічної безпеки держави // Вчені записки Університету «КРОК» №2 (54). – К., 2019. – С. 110-118.
3. Кухарик В. В., Рошко І. Економічна дипломатія як інструмент забезпечення національних інтересів // Трансформація зовнішньоекономічних моделей країн в умовах глобальної дестабілізації регіональних ринків, Луцьк : Вежа-Друк, 2021 – С. 53-59.
4. Горбачук О.І. Дипломатія України в електроенергетичній сфері. Вчені записки Університету «КРОК» №2 (66), 2022. С 17-24
5. Турчин Я. Енергетична дипломатія як важлива складова зовнішньої політики України.URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5856/turchinv_iziyi_22016.pdf
6. Енергетична дипломатія України: аналіз статус-кво та практичні рекомендації. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2021/12/energetychna-dyplomatiya-ukrayiny.-doslidzhennya-1.pdf>
7. Фліссак К. А. - Економічна дипломатія. Навчальний посібник. – Тернопіль: Новий колір, 2013 – 440 с.

REFERENCES

- 1.Vergun, V. A. (2010). Ekonomichna dyplomatija: navchalnyj posibnyk [Economic diplomacy: tutorial]. K.: Vydavnycho-poligrafichnyj centr «Kyjivs'kyj universytet» [in Ukrainian].
2. Gorbachuk, O.I., & Rokocha, V.V. (2019). Misce ekonomichnoji dyplomatiji v systemi ekonomichnoji bezpeky derzhavy [The place of economic diplomacy in the system of economic security of the state]. Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific papers of the University «KROK», 2 (54), 110-118 [in Ukrainian].
3. Kuharyk, V. V., & Roshko, I. (2021). Ekonomichna dyplomatija jak instrument zabezpechennja nacional'nyh interesiv [Economic diplomacy as a tool for ensuring national interests]. Transformacija zovnishn'oekonomichnyh modelej krajin v umovah global'noji destabilizaciji regional'nyh rynkiv – Transformation of foreign economic models of countries in the conditions of global destabilization of regional markets, 53-59 [in Ukrainian].
4. Gorbachuk, O.I. (2022). Dyplomatija Ukrajiny v elektroenergetychnij sferi [Diplomacy of Ukraine in the field of electric power]. Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific papers of the University «KROK», 2 (66), 17-24 [in Ukrainian].
5. Turchyn, Ya. (n.d.). Energetychna dyplomatija jak vazhlyva skladova zovnishn'oji polityky Ukrajiny [Energy diplomacy as an important component of Ukraine's foreign policy]. Retrieved from: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5856/turchin_viziyi22016.pdf [in Ukrainian].
6. Energetychna dyplomatija Ukrajiny: analiz status-kvo ta praktychni rekomendaciji [Energy diplomacy of Ukraine: analysis of the status quo and practical recommendations]. (n.d.). Retrieved from: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2021/12/energetychna-dyplomatiya-ukrayiny.-doslidzhennya-1.pdf> [in Ukrainian].
7. Flissak, K. A. (2013). Ekonomichna dyplomatija. Navchalnyj posibnyk [Economic Diplomacy. Tutorial]. Ternopil': Novyj kolir [in Ukrainian].

Отримано 12.09.2022